

**РОЗДІЛ 6**  
**ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО;**  
**ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО**

УДК 349.6

**ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРОМИСЛОВИХ АВАРІЙ**  
**ABOUT THE NECESSITY OF PREVENTION OF INDUSTRIAL ACCIDENTS**

**Стрельник В.В.,**  
*кандидат юридичних наук,*  
*доцент кафедри приватного та соціального права*  
*Сумського національного аграрного університету*

У статті проводиться аналіз необхідності визнання, закріплення загальних принципів попередження та контролю індустриальних небезпечних випадків. Уникнення глобальної екологічної катастрофи можливе лише за умови впровадження всіма членами світової спільноти однозначних підходів і стандартів незалежно від рівня їх економічного розвитку. Обґрунтовується потреба вироблення єдиних вимог до системи перевірок промислових об'єктів, спрямованих на зменшення шкоди, покращення використання природних ресурсів із найбільшим захистом навколишнього середовища за мінімальних витрат.

**Ключові слова:** охорона навколишнього середовища, попередження, промислова аварія, промисловий небезпечний об'єкт, екологічна катастрофа.

В статье проводится анализ необходимости признания и закрепления общих принципов предупреждения и контроля промышленных опасных случаев. Избежание глобальной экологической катастрофы возможно только при условии внедрения всеми членами мирового сообщества однозначных подходов и стандартов независимо от уровня их экономического развития. Обосновывается необходимость выработки единых требований к системе проверок промышленных объектов, направленных на уменьшение вреда, улучшение использования природных ресурсов с наибольшей защитой окружающей среды при минимальных затратах.

**Ключевые слова:** охрана окружающей среды, предупреждение, промышленная авария, промышленный опасный объект, экологическая катастрофа.

The article analyzes the necessity of recognizing and consolidating the general principles of prevention and control from industrial hazards. Avoiding a global ecological catastrophe is possible only if all members of the world community implement unambiguous approaches and standards regardless of their level of economic development. The necessity of developing uniform requirements for the system of inspections of industrial objects aimed at harm reduction, improvement of the use of natural resources with the greatest protection of the environment with minimal expenses is substantiated.

**Key words:** environmental protection, prevention, industrial accident, industrial hazardous object, ecological catastrophe.

**Постановка проблеми.** Транскордонне співробітництво як один із засобів пожевлення екологічних процесів, вирішення проблем довкілля й попередження їх виникнення (особливо на прикордонних територіях) потребує комплексного підходу з урахуванням передового, адаптованого до регіональних особливостей України європейського та світового досвіду. Успішне подолання наявних негативних тенденцій у галузі охорони навколишнього середовища, уникнення глобальної екологічної катастрофи можливі лише за умови впровадження всіма членами світової спільноти однозначних підходів і стандартів незалежно від рівня їх економічного розвитку. Найхарактернішою рисою нашого часу, що відрізняє його від минулого, є наполегливі зусилля встановити контроль над чинниками ризику та невизначеності [1].

Указані обставини зумовлюють необхідність поглибленого аналізу екологічного законодавства, що впорядковує відносини попередження, контролю індустриальних небезпечних випадків, виявлення недоліків і розроблення пропозицій з їх удосконалення з урахуванням позитивного досвіду європейських країн, доктринальних поглядів і правозастосовної практики в зазначеній сфері, що й визначає актуальність публікації.

**Стан опрацювання.** Науково-теоретичним підґрунтям дослідження послужили наукові праці з проблем екологічного права таких учених-правознавців, як: А.П. Гетьман, І.П. Дрозд, М.В. Краснова, В.В. Костицький, В.І. Лозо, Н.Р. Малишева, Б.Г. Розовський, М.О. Орлов, С.В. Размєтаєв, Ю.С. Шемшученко.

Необхідність визнання, закріплення загальних підходів попередження, контролю індустриальних небезпеч-

них випадків, обґрунтування потреби вироблення єдиних вимог до системи перевірок промислових об'єктів, спрямованих на зменшення шкоди, покращення використання природних ресурсів із найбільшим захистом навколишнього середовища за мінімальних витрат визначають мету статті.

**Виклад основного матеріалу.** Для запобігання великим промисловим аваріям на початку 80-х років минулого століття країни ЄС прийняли низку документів, які запровадили проведення профілактичних, підготовчих заходів із стимулювання раціонального, економічного й ефективного використання природних ресурсів для забезпечення екологічно прийнятної та сталого економічного розвитку.

У результаті аварії на хімічному заводі з виробництва трихлорфенолу швейцарсько-італійської компанії JCMESA в Севезо (Італія) у 1976 р. стався викид діоксину, що призвів до сильного отруєння 2000 осіб та ураження довкілля на території у 18 км<sup>2</sup>. Після індустриальної катастрофи була прийнята перша Директива Європейського товариства з попередження великих промислових аварій, що стала фундаментом сучасного екологічного законодавства в галузі індустриальної безпеки («Директива Seveso I»). Директива Seveso I ввела перелік небезпечних індустриальних дій, здійсненню яких має передувати повідомлення про вжиті заходи попередження нещасних випадків, їх вплив на людину, довкілля.

Директива Ради ЄС 82/501/ЄС «Про запобігання великим промисловим аваріям» [2] була спрямована на: 1) підприємства, де використовуються небезпечні речовини; 2) попередження індустриальних інцидентів і обмеження

їх наслідків для людини та навколишнього середовища; 3) застосування нових управлінських, організаційних методів; 4) удосконалення інспекційного контролю; 5) врахування транскордонного впливу надзвичайних ситуацій на промислових об'єктах; 6) посилення контролю за землекористуванням під час розміщення небезпечних об'єктів.

Нові вимоги стосовно захисту населення і навколишнього середовища спричинило появу Директив Ради ЄС 96/82/ЄС від 9 грудня 1996 р. «Про запобігання великим аваріям на об'єктах, де використовуються небезпечні речовини» («Директива Seveso II») [3]. Для ефективного підходу до вирішення значних екологічних проблем розроблявся складний механізм контролю, спрямований на зменшення шкоди природі, покращення використання природних ресурсів з найбільшим захистом навколишнього середовища за мінімальних витрат.

Положення Директиви Seveso II спрямовувалися на попередження аварій, усунення їх негативних екологічних ефектів, закріплення умов транскордонного співробітництва. Завданням Директиви Seveso II визнавалося встановлення Співтовариством загальних принципів систем попередження та контролю, а також вироблення єдиних вимог до системи ревізії об'єктів держав-членів. Таким чином, Директива 96/82/ЄС відіграла важливу роль у зменшенні ймовірності наслідків промислових аварій, сприяла підвищенню рівня захисту на території ЄС.

Аналіз нещасних випадків на підприємствах показав, що їх причини здебільшого були результатом організаційних недоліків. Необхідність удосконалення положень спричинено прийняттям Європейським парламентом і Радою Європи додаткової Директиви 2003/105/ЄС «Про контроль безпеки виникнення великих аварій, пов'язаних із використанням небезпечних речовин», яка внесла правки до Директиви Seveso II і розширила сферу її дії. А також підкреслила необхідність створення системи реагування на випадок можливих техногенних аварій, постійного підтримання високого рівня готовності. Оскільки витрати на заходи щодо попередження та підготовки до реагування на важкі радіаційні аварії у будь-якому разі будуть менші, ніж ті, що пов'язані із подоланням їх наслідків. Директива Seveso II зобов'язувала компетентні органи влади країн-членів ЄС визначати ймовірність і можливість наслідків значних аварій на підставі інформації, що надходить їм від операторів певного підприємства або групи підприємств. За здійснення управління станом навколишнього середовища стала враховуватися взаємодія між джерелами забруднення. Контроль одного джерела забруднення визнається доречним за відсутності інших суттєвих забруднювачів.

З метою підвищення наявного та досягнення високого рівня захисту довкілля, здоров'я людини шляхом скорочення зайвих адміністративних бар'єрів за допомогою впровадження, спрощення 4 липня 2012 р. була прийнята Директива 2012/18/ЄС «Про контроль великих аварій, пов'язаних із небезпечними речовинами» («Директива Seveso III») [4].

Положення Директиви 2012/18/ЄС спрямовані на:

- політику запобігання великих аварій і плани дій в аварійних ситуаціях;
- введення більш суворих стандартів для перевірок;
- встановлення обов'язку оператора вживати всі необхідні заходи для запобігання великих аварій, обмеження їх наслідків для здоров'я людини та навколишнього середовища;
- посилення координації між компетентними органами влади;
- посилення можливості доступу громадськості до інформації, консультацій із громадськістю у прийнятті рішень, доступ до правосуддя;
- удосконалення управління інформацією, правового рівня врегулювання доступу до інформації в електронному форматі.

Директива визначає об'єкти, до яких її вимоги не застосовуються: 1) військові підприємства, установки, приміщення для зберігання; 2) загроз, що виникають через іонізуюче випромінювання речовин; 3) перевезення небезпечних речовин автомобільним/залізничним транспортом, внутрішніми водними шляхами, морем, повітрям; 4) транспортування небезпечних речовин трубопроводами, зокрема насосними станціями, за межами підприємств, на які поширюється зазначена Директива; 5) розвідки родовищ, видобутку, перероблення корисних копалин у кар'єрах, шляхом буріння свердловин; 6) розвідки шельфу, розроблення родовищ корисних копалин, включаючи вуглеводні; 7) зберігання газу у підземних морських сховищах, зокрема об'єкти, спеціально призначені для зберігання; 8) місця для розміщення відходів, включаючи підземні сховища.

Важливо, що Преамбула до Директиви 2012/18/ЄС передбачає можливість будь-якій державі-члену вживати або впроваджувати більш суворих запобіжних заходів, що виключені зі сфери застосування цієї Директиви. Відмінністю Директиви 2012/18/ЄС від попередньої (96/82/ЄС) є адаптація Додатка I щодо класифікації, пакування, маркування небезпечних речовин і сумішей до Регламенту (ЄС) № 1272/2008 Європейського парламенту та Ради від 16 грудня 2008 р. Регламентом запроваджено у межах ЄС Глобальну гармонізовану систему класифікації та маркування хімікатів (GHS), введено нові класи та категорії безпеки.

Також розширено термінологічний апарат Директиви, додано визначення для різних видів підприємств (вищого та нижчого рівнів безпеки), які підпадають під дію директиви й інспекції, а також визначення «громадськості» і «зацікавленої громадськості» (відповідно до Орхуської конвенції).

У Директиві 2012/18/ЄС приділено більше уваги так званому «принципу доміно» – визначення низки подій, у результаті яких на підприємстві з небажаною черговістю виникають аварії через його географічне розташування, властивості речовин, використовуваних у виробничих процесах, і т. ін. Як негативний чинник таких ланцюгових наслідків у аварії визнається наявність невеликого підприємства з небезпечними речовинами у виробничому циклі, яке формально не підпадає під дію Директиви, але створює реальну загрозу для житлових будинків або громадських будівель у певному радіусі. Це вимагає від місцевих органів влади встановлення повного переліку всіх шкідливих підприємств регіону й наявності розроблених планів ліквідації аварій на всі можливі випадки [5, с. 115].

Директива встановила чітке правило, згідно з яким держави-члени Співтовариства мають право вимагати від екологічно небезпечних підприємств письмового визначення політики попередження великих аварій (Major-accident prevention policy – MAPP), забезпечення її належного виконання. MAPP спрямована на забезпечення високого рівня захисту здоров'я людини, навколишнього середовища та пропорційна загрозам великих аварій. Політика попередження великих аварій закріплює загальні цілі та принципи дій суб'єкта, роль і відповідальність керівництва, а також зобов'язання щодо постійного підвищення якості контролю загроз виникнення великих аварій, забезпечення високого рівня захисту.

Така політика має оновлюватись кожні п'ять років, реалізовуватись відповідними засобами, структурами і системою управління безпекою згідно з Додатком III Директиви. Посилена увага приділяється перевіркам. А саме для підприємств вищого рівня безпеки їх частота має бути не менше одного разу на рік, а для нижчого рівня – три роки. Висновки перевірки надаються операторові протягом 4 місяців. У разі серйозного порушення норм протягом 6 місяців проводиться додаткова перевірка. Позапланові перевірки мають проводитися у найкоротші терміни

для розслідування серйозних скарг, великих аварій, «потенційно небезпечних ситуацій», інцидентів і випадків порушень.

**Висновки.** Сформувалася об'єктивна потреба у підвищенні відповідальності держав, удосконаленні механізму реагування на аварії, координації дій між державами, оперативному обміні інформацією на випадок надзвичайної ситуації. Розглянуті вимоги у вирішенні екологічних проблем в Україні є необхідними для здійснення реформ у сфері охорони навколишнього середовища, спрямовані на вдосконалення інструментів екологічної політики.

На наше переконання, окремі положення щодо запровадження й оновлення стратегії попередження крупних

промислових аварій, усунення їх наслідків; розроблення внутрішніх планів дій в екстремальних умовах; звіти про засоби екологічної безпеки; надання компетентними органами екологічної інформації про вчинені дії та співпраця з іншими зацікавленими сторонами; повідомлення про масштабні екологічні аварії та про засоби з ліквідації їх наслідків мають знайти своє застосування і в Україні.

З метою забезпечення наближення законодавства України до вимог Директиви 2012/18/ЄС необхідно вдосконалити процедури доступу громадськості до інформації, консультацій із громадськістю у прийнятті рішень (зокрема, щодо планування місцезнаходження об'єктів підвищеної небезпеки у населеному пункті).

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баршинов В.И. Проблемы правового регулирования экологического аудита. Актуал. пробл. рос. права. 2008. № 1(6). С. 134–141.
2. Риски возникновения крупных аварий в некоторых отраслях промышленности: Директива Совета ЕС от 24.06.1982 г., № 82/501/ЕЕС. URL: <http://www.safeprom.ru/counter/comment.php?dlid>
3. О контроле риска возникновения крупных аварий, связанных с опасными веществами: Директива Совета ЕС от 09.12.1996 г., № 96/82/ЕС. URL: <http://www.safeprom.ru/counter/comment.php?dlid=1089&ENGINEsessID=08d494d6132a4b08d509ce217da19bf6>
4. Про контроль великих аварій, пов'язаних з небезпечними речовинами: Директива Ради ЄС 2012/18/ЄС від 4.07. 2012 р. / Офіційний вісник Європейського Союзу. URL: [http://www.dsns.gov.ua/files/2018/6/12/DIR\\_2012\\_18\\_UA.pdf](http://www.dsns.gov.ua/files/2018/6/12/DIR_2012_18_UA.pdf)
5. Стрельник В.В. Правові питання здійснення екологічного контролю та нагляду у сфері охорони надр: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право». Х., 2017. 206 с.

УДК 349.42

## АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ БЕЗПЕЧНОСТІ ТА ЯКОСТІ ОРГАНІЧНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

### TOPICAL QUESTIONS OF LEGAL REGULATION OF SAFETY AND QUALITY OF ORGANIC AGRICULTURAL PRODUCTS

Тусва О.М.,

*кандидат юридичних наук, доцент,*

*доцент кафедри земельного та аграрного права*

*Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

У статті здійснено аналіз правового регулювання відносин у сфері забезпечення безпечності та якості органічної сільськогосподарської продукції. Обґрунтовано необхідність вдосконалення чинного законодавства щодо правил та методів виробництва органічної продукції. Зроблено висновок про те, що показники якості та безпечності органічної сільськогосподарської продукції мають бути відмінними від показників звичайної, традиційної продукції і носити чітко визначений нормативний зміст.

**Ключові слова:** органічна сільськогосподарська продукція, безпечність органічної сільськогосподарської продукції, якість органічної сільськогосподарської продукції, органічне сільськогосподарське виробництво.

В статье осуществлен анализ правового регулирования отношений в сфере обеспечения безопасности и качества органической сельскохозяйственной продукции. Обоснована необходимость усовершенствования действующего законодательства относительно правил и методов производства органической продукции. Сделан вывод о том, что показатели качества и безопасности органической сельскохозяйственной продукции должны быть отличными от показателей обычной, традиционной продукции и носить четко определенное нормативное содержание.

**Ключевые слова:** органическая сельскохозяйственная продукция, безопасность органической сельскохозяйственной продукции, качество органической сельскохозяйственной продукции, органическое сельскохозяйственное производство.

The article is dedicated to the analysis of legal regulation of relations in the field of ensuring the safety and quality of organic agricultural products. It is also justified the necessity of improvement of the current legislation concerning rules and methods of production of organic products is substantiated. It is concluded that the indicators of quality and safety of organic agricultural products should be different from the indicators of conventional, traditional products and have a clearly defined normative content.

**Key words:** organic agricultural products, safety of organic agricultural products, quality of organic agricultural products, organic agricultural production.

**Постановка проблеми.** Одним із сучасних світових напрямів і способів реалізації політики сталого розвитку сільського господарства є функціонування органічного сільськогосподарського виробництва, яке виступає запорукою забезпечення високого рівня безпечності та якості аграрної продукції, охорони природного середовища і розвитку сільської місцевості.

За статистичними даними, внутрішній споживчий ринок органічних продуктів в Україні оцінюється у 18 млн євро, а експортний потенціал – у 50 млн євро. Станом на 2017 рік кількість операторів органічного ринку досягла 400 одиниць порівняно із 2016 роком, коли їхня кількість становила 284 [1]. Однією із головних причин таких швидких темпів зростання можна вважати підви-